

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.5>

УДК 338.2

*Ю. Ю. Юрченко,
д. е. н., доцент кафедри управління,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7889-1358>*

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРИВ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ РЕСУРСНОЮ ПАСТКОЮ І КОРУПЦІЙНИМ ПРОКЛЯТТЯМ

*Yu. Yurchenko,
Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Management,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

ON THE QUESTION OF BREAKING THE CONNECTION BETWEEN THE RESOURCE TRAP AND THE CORRUPTION CURSE

У статті розглядається зв'язок корупції з фактом доступу до управління природними ресурсами, показано її системний характер. Наводиться зрівняльна характеристика у колишніх соціалістичних країнах та колишніх союзних республіках СРСР за індексом сприйняття корупції. Здійснено спробу видової диференціації корупції. Визначено головний предмет корупції – фінансові маніпуляції. Акцентовується увага на руйнівних наслідках корупції не

тільки для економіки, політики та іміджу держави, але, що важливіше, для менталітету нації, корозії її свідомості. Зроблено висновок про переорієнтацію сил боротьби з корупцією на народну коаліцію зацікавлених стейкхолдерів у розбудові нової системи відносин, формуванні нових норм поведінки, орієнтованих на більш високі етичні і моральні стандарти. Наголошується на наявності інституційній, соціальній та цивільній складових, які покликані розірвати зв'язок між ресурсною пасткою та корупційним прокляттям,

The problem of the "resource trap" arises precisely at the stage of distribution and management of resources. There is a situation of disparity in the incomes of the ruling groups that control the management of resources and the rest of society, which is alienated from this process. The non-transparency of resource use reporting, weak management institutions, and the lack of mechanisms for effective distribution of power cascade down the entire economic system, blocking its development. The name of this problem is corruption.

Corruption, to one degree or another, has covered almost the entire world economy. Studies show that most countries fail to stop it. The proof is such an indicator as the corruption perception index (CPI). Thus, in 2022, 180 countries and territories around the world were rated according to their perceived level of corruption in the public sector on a scale from 0 (high degree of corruption) to 100 (very low)

Despite the fact that Ukraine is unique in its natural resources, which are almost completely capable of covering all the internal needs of the economy for the successful development of the national economy, the index of perception of corruption in Ukraine is quite high (33), and out of 180 countries, it is in 116th place. And since this situation has been observed since the very first days of Ukraine's existence as an independent state, it is time to talk about the "resource trap" that gave rise to the "corruption curse".

The article examines the connection between corruption and the fact of access

to natural resource management, and shows its systemic nature. Comparative characteristics of the former socialist countries and the former union republics of the USSR according to the corruption perception index are provided. An attempt was made to differentiate corruption by type. The main subject of corruption has been determined - financial manipulation. Attention is focused on the destructive consequences of corruption not only for the economy, politics and image of the state, but more importantly, for the mentality of the nation, the corrosion of its consciousness. A conclusion was made about the reorientation of the anti-corruption forces to the people's coalition of interested stakeholders in the development of a new system of relations, the formation of new norms of behavior, oriented to higher ethical and moral standards. Emphasizes the presence of institutional, social and civil components that are designed to break the link between the resource trap and the corruption curse

Ключові слова: *Ресурсна пастка, корупція, індекс сприйняття корупції, стейкхолдери, фінансові маніпуляції, природні ресурси, стратегія.*

Keywords: *Resource trap, corruption, corruption perception index, stakeholders, financial manipulation, natural resources, strategy.*

Постановка проблеми. Україна є унікальною своїми природними ресурсами, які практично повністю здатні покрити всі внутрішні потреби економіки для успішного розвитку народного господарства. Потенціал великий настільки, що може забезпечити нашій державі лідируючі позиції серед колишніх союзних республік та колишніх країн соціалістичного табору. Відомо про «20 тис. родовищ з 117 видів мінеральної сировини, з яких 8949 родовищ ... мають промислове значення. Промисловістю освоєно понад 2801 родовищ з 100 видів корисних копалин» [1]. Це запаси кам'яного вугілля, нафти, газу, залізних і марганцевих, уранових, титанових, цирконієвих руд, графіту, каоліну, нерудної металургійної сировини, кам'яної і калійних солей, будівельних матеріалів. Довоєнний обсяг експорту мінеральних ресурсів

становив 8,4 млрд. дол. (12,4% від загального обсягу експорту у 2021 році). У тому числі руди - 7,2 млрд.дол. (10,5% від загального обсягу експорту у 2021 році) [2].

Міжнародний поділ вироблення природних ресурсів виглядає таким чином: місце України у світовому виробництві - у десятці провідних країн (тут і далі ми оперуватимемо даними ресурсного розвитку передвоєнного періоду). «Так, з видобутку заліза наша країна посідала 7 місце (2,56% у загальному обсязі видобутку у світі); з видобутку марганцю – 9 місце (3,38%), (за обсягом загальних запасів марганцевих руд Україна займала у світі друге місце після ПАР, а за підтвердженими запасами – перше), галія – 2 місце (1,86%), германія – 5 (1%), графіта – 9 (1,43%), каоліна – 6 (5,03%), урана – 9 (2,13%) [3].

Також у світовому видобутку корисних копалин Україна представлена виробленням: цирконія - 11 місце у світовому рейтингу, парового вугілля-12 місце, коксівного вугілля-14 місце, бентоніту- 17 місце, солей -24 місце, нафти- 53 місце [3].

Використання наявних природних ресурсів дуже широке: від авто- до літако- і ракетобудування, від тепловізornoї оптики до силової та надвисокочастотної електроніки. А ще титан, солі, польовошпатові сировина, самородна сірка, бентонітові глини, гірські породи, озокерит, янтарь, онікс, різноманітна сировина для будівельної галузі. «Протягом останніх років розвідано нові родовища корисних копалин - золота, хрому, міді, свинцю, цинку, молібдену, рідкісних і рідкісноземельних елементів, літію, ніобію, танталу, фосфоритів, флюориту, каменесамоцвітної сировини тощо» [4], та інші, наявність яких підтверджує статус країни «ресурсного достатку». Порівнюючи рівень розвитку нашої країни з іншими, надра землі яких не обдаровані так само щедро, можемо констатувати статус України як держави, яка перебуває в «ресурсній пастці». «Розрахункові дані середньодушового обсягу виробництва мінеральної сировини в основному підтверджують зворотну залежність між видобутком корисних копалин та валовим внутрішнім продуктом у розрахунку на одну особу. Так, наприклад, Нідерланди та Україна

мають однаковий показник середньодушового обсягу виробництва – 2,17 тон/чол. При цьому ВВП на одного мешканця Нідерландів у 2,7 раза вищий, ніж в Україні. У Португалії середній показник виробництва становить лише 90 кг, у Литві – 50 кг/чол, а середньодушовий ВВП відповідно у - 1,6 та 1,8 рази вищий. У Бельгії абсолютний показник видобутку корисних копалин у 2018 році був лише 1220 тонн (миш'як, індій, селен), на одну особу – 0,1 кг, а середньодушовий ВВП у 2,33 рази вищий, ніж в Україні. Все це підтверджує стан «парадоксу достатку», в якому опинилася Україна» [4].

Одним із проявів «парадоксу ресурсного достатку» в Україні є такий факт: у наших надрах цілком достатньо сировини для паливно-енергетичного комплексу, розвідані запаси потенційно покривають внутрішні потреби. Однак, незважаючи на цей факт, власне добування не задовольняє внутрішній попит і сировина імпортується з інших країн в обсягу, що загрожує питанням національної безпеки. Свої родовища або законсервовані, або взагалі не розробляються [4].

Очевидно, що проблема «ресурсної пастки» зароджується саме на стадії розподілу та управління ресурсами. Складається ситуація диспаритету доходів правлячих груп, які контролюють управління ресурсами і рештою суспільства, яка відчужена від цих процесів. Непрозорість звітності використання ресурсів, слабкі інститути управління, відсутність механізмів ефективного розподілу влади каскадно обрешують всю систему господарювання, блокуючи її розвиток. Назва цієї проблеми – корупція. А оскільки така ситуація спостерігається з найперших днів існування України як незалежної держави, то час говорити про «ресурсну пастку», яка породила «корупційне прокляття».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціологічні дослідження суспільного настрою визначають високий рівень стурбованості населення зростаючою корупцією, яка дедалі набуває багатовимірного характеру. Цією проблемою опікуються економісти, політологи, соціологи, психологи, юристи усього глобального світу. Вітчизняні вчені також мають певні наукові здобутки у вирішенні проблеми. Зокрема, Пустовіт Р.Ф. пише про нездатність

створення повноцінної ринкової економіки у клептократичних країнах, а подолання ситуації бачить, зокрема, у високій мотивації державних службовців до ефективного державного управління [5].

Мандибура В.О. розглядає об'єкти та суб'єкти корупції, наводить наслідки від синергії поєднання «інституту корупції» з «інститутом кримінальної «чорної економіки»». Як рятівні заходи акцент зроблено на пильному моніторингу доходів і витрат корупційних суб'єктів, на системі компенсаційних відрахувань до державної скарбниці за завданий бюджету країни збиток [6].

Інші оцінюють вплив корупції на інклюзивний розвиток країни [7].

Багато публікацій присвячено державній політиці у сфері протидії корупції: пропонують відповідні реформи та стратегії. Автори визначають першочергові завдання, які сприяють зниженню загального рівня корупції у країні. Визначальна роль боротьби вбачають у політичній волі держави [8-10].

Деякі праці присвячені корупції у самій системі державного управління у всіх її проявах [11].

Багато сподівань покладають на реальні антикорупційні ефекти від впровадження діджиталізації, «електронного уряду». Запропоновано інтенсифікацію процесів забезпечення прозорості діяльності державних органів [12-15].

У наступних роботах здійснено віктимологічний аналіз корупції, вивчено позиції віктимологічних наукових шкіл. Окреслено основні напрями використання інституціями способів та методів віктимологічного характеру [16].

Заслужують на увагу основні підходи щодо визначення категорії «корупційні ризики». Обґрунтовується необхідність введення цього поняття до нормативно-правової бази з метою більш ефективного пошуку та виявлення «корупційних ризиків». Розглядається питання доцільності надання аудиторських послуг для їхньої оцінки. Відзначається зростаюча роль відкритості інформації у «відпрацюванні корупційних ризиків» [17-20].

Автори розглядають корупцію також як загрозу національній безпеці [21,22].

Повністю поділяємо авторську думку щодо ролі громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. Позначено, що саме громадськість здатна розірвати коло системної корупції, а ЗМІ представлені як каталізатор антикорупційного руху [23].

У багатьох працях досліджується закордонний досвід успішних антикорупційних стратегій, окреслено першочергові та найвагоміші напрями цих стратегій [24-26].

Віддаючи належне теоретичним та науково-практичним здобуткам вітчизняних вчених у боротьбі з корупцією, слід, на наш погляд, приділити більше уваги етичній та моральній складовим проблеми. Тому **метою** цього дослідження є аналіз системних порушень, пов'язаних з управлінням ресурсами та визначення суб'єктності побудови чесного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Найраніші свідчення корупції, наявні в OED (Оксфордський словник англійської мови), датуються періодом до 1340 року і містяться у працях Річарда Ролля, пустельника та релігійного письменника [27].

Це «Збочення чи руйнація сумлінності під час виконання державних обов'язків шляхом підкупу чи надання послуг; використання або існування корупційної практики...» [27].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) вважає корупцію «зловживанням публічною чи приватною посадою для особистої вигоди», а неурядова організація (НУО) Transparency International (TI) дає таке визначення поняття «корупція»: «це зловживання покладеними на посадову особу повноваженнями з метою особистого збагачення» [28].

Корупція тією чи іншою мірою прояви охопила практично все світове господарство. Дослідження показують, що більшості країн не вдається її зупинити.

Свідченням є такий показник, як індекс сприйняття корупції (CPI). Так, у 2022 році було оцінено 180 країн та територій по всьому світу за сприйманим

ними рівнем корупції в державному секторі за шкалою від 0 (високий ступінь корупції) до 100 (дуже низький) (таблиця 1, таблиця 2) [29].

Таблиця 1. Індекс сприйняття корупції у колишніх соціалістичних країнах

Країна	CPI 2022 рік	Рейтинг
Czechia	56	41
Slovenia	56	41
Poland	55	45
Slovakia	53	49
Croatia	50	57
Romania	46	63
Cuba	45	65
Montenegro	45	65
Bulgaria	43	72
Serbia	36	101
Ukraine	33	116

Джерело: сформовано на основі [29]

Таблиця 2. Індекс сприйняття корупції у колишніх союзних республіках СРСР

Країна	CPI 2022 рік	Рейтинг
Estonia	74	14
Lithuania	62	33
Latvia	59	39
Georgia	56	41
Armenia	46	63
Belarus	39	91
Moldova	39	91
Kazakhstan	36	101
Ukraine	33	116
Uzbekistan	31	126
Russia	28	137
Kyrgyzstan	27	140
Tajikistan	24	150
Azerbaijan	23	157
Turkmenistan	19	167

Джерело: сформовано на основі [29]

Як бачимо, індекс сприйняття корупції в Україні досить високий, а із 180 країн вона знаходиться на 116 місці [30].

Головним предметом корупції є фінансові маніпуляції:

- на фінансових ринках, що негативно впливає на курси валют, акцій та облігацій;
- з державними закупівлями, забезпечуючи незаконне збагачення сторін договору;
- з громадськими тендерами, використовуючи які, чиновники отримують державні контракти без дотримання встановлених процедур та належного конкурсу;
- з дозволами на видобуток природних ресурсів, що приводить до експлуатації їх на свою користь;
- при створенні "фантомних" організацій, коли корумповані структури створюють фіктивні організації для приховування своєї діяльності;
- з пільгами на митниці в обмін на хабарі, що приводить до зменшення доходів у бюджет держави;
- з резервами держави, включаючи маніпуляції з їх продажу;
- на ринку банківських операцій, приховуючи фінансові потоки і відмиваючи гроші;
- зі створення фіктивних державних програм, під які отримують гроші для свого збагачення;
- з державними грантами, коли визначальним фактором для їх отримання є не якість проектів, а особисті зв'язки.

У всіх цих та подібних схемах має місце використання державних ресурсів не за призначенням, надання привілеїв та контрактів своїм підприємствам. Таким чином корупція забезпечує контроль над важливими ресурсами, такими як земля, природні ресурси, що дозволяє корупціонерам маніпулювати економічними та політичними процесами.

Не меншу значимість мають:

- маніпуляції ринковою ситуацією: створення штучного дефіциту і через це

контроль над цінами з метою отримання додаткової вигоди;

- маніпуляції з інвестиціями, створення фінансових схем, які значно ускладнюють контроль руху грошових потоків;
- легалізація незаконних бізнесів, що дає можливість легалізації доходів від злочинної діяльності;
- нехтування антимонопольним законодавством для забезпечення контролю над ринковою ситуацією з метою створення штучних монополій у різних секторах економіки;
- створення з використання адміністративних ресурсів занадто високих вхідних бар'єрів на ринок з метою усунення конкурентів через руйнацію їх ділової репутації;
- сприятливі податкові умови для власних бізнесів та особистих фінансів;
- порушення нормативних вимог у процесі отримання дозвільної документації.

Корупційна діяльність приносить їх носіям вагомі політичні вигоди:

- є звичайною практикою використання адміністративних ресурсів у виборчих кампаніях; у лобіюванні своїх інтересів через зміну законодавства;
- політичне переслідування опозиції та придушення політичних супротивників;
- створення контрольованих політичних опозицій;
- цинічне використання релігії для політичного тиску;
- використання силових структур для особистих інтересів;
- використання ресурсів державної оборони, контроль над нелегальним обігом зброї і таке інше.

Щодо останнього, то провідною у світі оцінкою корупційних ризиків у державних оборонних установах є Індекс сумлінності державної оборони (GDI). GDI оцінює п'ять ключових областей корупційного ризику: фінансову, операційну, кадрову, політичну та закупівельну. Щоб забезпечити широке та всебічне відображення цих областей ризику, Індекс оцінює як правові рамки (де-юре), так і їхню реалізацію (де-факто), а також ресурси та результати в деяких областях. Це покликане виявити розрив у реалізації між законодавством

та практикою, а також можливі галузі реформ, спрямованих на скорочення цього розриву. Він також надає точні фактичні дані організаціям громадянського суспільства, дослідницьким інститутам, міжнародним організаціям, інвесторам та засобам масової інформації, приділяючи особливу увагу взаємозв'язку корупції та оборони.

Індекс сумлінності державної оборони 2020 року [31] в Україні опинився в групі високого ризику поряд з такими країнами, як Албанія, Аргентина, Вірменія, Ботсвана, Чилі, Греція, Угорщина, Індонезія, Кенія, Косово, Малайзія, Португалія, Росія, Сербія, Туніс, Уганда. Слід зазначити, що рівень ризику оцінюється як дуже низький, низький, помірний, високий, дуже високий, критичний.

Суб'єкти корупції мають *соціальні та культурні* вигоди: пільги, привілеї, забезпечення добробуту родин, певний соціальний статус, престижна закордонна освіта, доступ до передових технологій у медицині, формування так званої еліти. До речі, інтерв'ю зі 162 136 дорослими людьми в період з березня 2014 року по січень 2017 року, проведені в 119 країнах, показало рівень корумпованості окремих груп суспільства. Так, найбільш корумпованими виявилися: поліція -36%, обрані представники - 36%, державні чиновники - 35%, керівники бізнесу - 34%, місцевий уряд - 33%, прем'єр-міністр / президент - 32%, податкові чиновники - 32%, судді та магістрати – 30%, релігійні лідери- 18% [32].

Нестримний характер мають маніпуляції на рівні неприкритих махінацій у площині так званих *інфраструктурних корупційних вигод*. А саме при визначенні хибних пріоритетів при розподіленні коштів. Слід також нагадати про маніпуляції із *земельними ресурсами*: вплив на розподіл та використання земель на свою користь.

Практика показує, що *корупція найчастіше допомагає уникнути покарання*. Корупціонери завдяки посадам та особистим зв'язкам можуть як отримувати, так і надавати послуги "захисту" від розслідувань та покарань за злочини; втручатися у судові процеси, приховувати спадщину корупції (своє

минуле, корупційні схеми).

Не меншою небезпекою для суспільства є управління інформацією та медіа. Це:

-відслідкування інформації в інтернеті та соціальних мережах;

-контроль громадської думки у потрібному на свою користь сприйнятті певних подій, у формуванні бажаного образу для корумпованих особистостей та інше.

Неможливо в рамках статті охопити різноманітність корупційних схем, тим більше, що час та обставини породжують їх нові види, і Україна сьогодні наочно демонструє такі прецеденти. Це і маніпуляції з енергетичними ресурсами, продаж цивільних посад, зловживання в організації протизаконних міграційних схем і так далі.

Об'єднує їх одне – вкрай болючі, масштабні та різноманітні наслідки: політичні, економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні та інші.

-Насамперед це економічні збитки та неефективність. МВФ оцінює збитки лише від хабарництва приблизно у 2% світового ВВП. Це без урахування таких форм корупції як відмивання грошей, шахрайство, ухилення від сплати податків, система відкатів, корупційна діяльність офшорних організацій та інші. Непотизм робить неефективним управління і зміцнює владу корупціонерів.

-«Безкарність та часткове правосуддя» [33]. Особисті втрати, залякування та незручність. Людська особистість повною мірою відчуває безвихідь, стикаючись із корумпованою правоохоронною та судовою системою: відсутність верховенства права, несправедливі судові рішення, погрози, здирства, залякування.

-«Дисфункціональність громадського та приватного секторів» [33]. Дисфункціональність проявляється у тому, що основою конкуренції стає не чинник якості, а інші, неринкові методи: підлив іміджу, репутації конкурентів за допомогою адмінресурсу. Преференції, які мають підприємства державного сектора, дають їм такий спектр можливостей, який демотивує представників

приватного сектору. «Люди починають сумніватися у цінності наполегливої праці та інновацій» [33].

-Зниження потенціалу держави «корупція компрометує дух державної служби та змінює політичну культуру, роблячи практично немислимыми значущі реформи, орієнтовані на суспільство» [33].

-Порушення прав людини. Активна громадянська позиція є загрозою для процвітання та зміцнення влади. Тому інстинкт її самозбереження приводить до пригнічення громадянських свобод.

-Розчарування та цинізм суспільства [33]. Це найбільш згубний вплив корупції. Демонстративна безкарність клептократів пригнічує волю до опору. Особа приходить до рішення вбудовуватися в систему та приймати правила гри корупційного суспільства

Ми зупинилися тільки на негативних наслідках, що часто повторюються, характерних для ситуації в цілому. При цьому залишилися за межами етнічні, регіональні, расові та інші прояви корупції. Але і без цього очевидно, що вона проникає у всі сфери діяльності та приватного життя людини, суттєво знижує якість життя. Зрозуміло, найважливішим питанням у цій ситуації є вирішення проблеми боротьби з корупцією. Жорсткий суспільний запит виник після Євромайдану, коли на очах почали «спливати» завоювання Революції гідності. Було прийнято Закон України «Про очищення влади» [34], який визначає правові та організаційні засади проведення очищення влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні. Закон був підготовлений громадськими активістами та отримав популярну в народі назву «Закон про люстрацію», а в рамках Міністерства юстиції було засновано Громадський комітет з люстрації.

Вже через 2 роки голова громадського комітету Є.Соболев повідомив, що «близько тисячі офіційно люстрованих та ще кілька тисяч, які пішли самі.....При цьому завдання «знайти нових, найкращих майже повністю провалено». І додав "це не проблема люстрації, а проблема нового керівництва держави" [35].

Продовжуючи тему, зауважимо, що «нове керівництво держави» 27 травня 2019 року запустило соціальний проект «Ліфт», який міг відкрити дорогу професіоналам, кваліфікованим фахівцям у команду для втілення інноваційних проектів соціально-економічного та культурного розвитку країни. Проте, експертні спостереження, а також гнітючий стан економіки навіть із великою знижкою на військовий стан є свідченням того, що ліфт схоже «застряг» на першому поверсі. Проте інституційна, соціальна та громадянська складові, які покликані розірвати зв'язок між ресурсною пасткою та корупційним прокляттям, позначилися, тобто мають місце бути. Безумовно і те, що потрібні нові позасистемні підходи до вирішення цієї проблеми. На наше глибоке переконання, тільки народ-власник природних ресурсів здатний раціонально їх використовувати, примножуючи народне багатство. Тому для боротьби з корупцією потрібно створення інституції на кшталт народної коаліції. До неї повинні включитися наступні стейкхолдери:

- представники громадянського суспільства: молодь, пенсіонери, діячі культури, активісти-екологи;
- засоби масової інформації, інтернет-активісти та блогери;
- бізнес та підприємці;
- неурядові організації (НУО) та активісти;
- профспілки;
- релігійні лідери та громади;
- академічна спільнота.

Висновки

1. Україна унікальна своїми природними ресурсами, які практично повністю здатні покрити усі внутрішні потреби економіки для успішного розвитку народного господарства.
2. Проблема «ресурсної пастки» зароджується саме на стадії розподілу та управління ресурсами. Ці проблеми каскадно обрушують всю систему господарства, блокуючи її розвиток. Назва цієї проблеми – корупція.
3. Оскільки така ситуація спостерігається з найперших днів існування України

як незалежної держави, то час говорити про «ресурсну пастку», яка породила «корупційне прокляття».

4. Корупція тією чи іншою мірою прояву охопила практично все світове господарство. Дослідження показують, що більшості країн не вдається її зупинити.

5. Головним предметом корупції є фінансові маніпуляції.

6. Суб'єкти корупції мають соціальні та культурні вигоди: особи, які займають ключові позиції в уряді чи бізнесі, можуть використовувати своє становище для забезпечення добробуту своєї сім'ї, надаючи їм пільги, доступ до ресурсів та привілеї.

7. Практика показує, що корупція найчастіше допомагає уникнути покарання.

8. Неможливо в рамках статті охопити різноманітність корупційних схем, тим більше, що час та обставини породжують їх нові види, і Україна сьогодні наочно демонструє такі прецеденти. Об'єднує їх одне – вкрай болючі, масштабні та різноманітні наслідки: політичні, економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні та інші.

9. Жорсткий суспільний запит боротьби з корупцією виник після Євромайдану, коли на очах почали «спливати» завоювання Революції гідності.

10. Слід констатувати, що інституційна, соціальна та цивільна складові, які покликані розірвати зв'язок між ресурсною пасткою та корупційним прокляттям, позначилися, тобто мають місце.

11. Безумовно і те, що потрібні нові позасистемні підходи до розробки стратегії подолання корупції, визначення суб'єктності побудови чесного суспільства, формування *нових норм поведінки, орієнтованих на більш високі етичні і моральні стандарти*. Саме це, а також *форми інституціональної організації стейкхолдерів, механізм взаємодії з урядовими антикорупційними структурами*, будуть предметом подальших досліджень автора.

Література

1. Мінеральні ресурси України: щорічник / Державне науково-виробниче

підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України». Київ, 2021. 270 с. URL: https://geoinf.kiev.ua/wp/wp-content/uploads/2021/11/m_r_2021.pdf 1. (дата звернення: 24.01.2024).

2. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.01.2024).

3. Reichl C., Schatz M. (2020), World Mining Data Iron and Ferro-Alloy Metals.Non-Ferrous Metals.Precious Metals.Industrial Minerals.Mineral Fuels. Minerals Production. *International Organizing Committee for the World Mining Congresses*. Vienna, 2020. 265с. URL:<https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2020.pdf>(дата звернення: 24.01.2024).

4.Юрченко Ю. Ю. «Парадокс достатку» як наслідок ресурсної могутності України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2022. №2 (52). С.40-46. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/vbumb_2022_2.pdf

available at: file:///C:/Users/Admin/Downloads/vbumb_2022_2.pdf (Accessed 24 Jan 2024). (дата звернення: 24.01.2024).

5.Пустовійт Р. Інституційні фактори клептократичної економіки. *Економіка України*. 2015. № 12. С. 26–38

6. Мандибура В. О. Умови і механізми дієвого запобігання корупції в Україні. *Економіка України*. 2021. № 10. С. 67-91. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2021_10_7(дата звернення: 24.01.2024).

7. Іщук Я. В., Горна М.О. Статистичний аналіз впливу корупції на інклюзивний розвиток держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 3. С. 22-29, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2020_3_4(дата звернення: 24.01.2024).

8. Лагутін В., Петренко Н. Реалізація державної політики протидії корупції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 4. С. 5–22. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2020_4_39. (дата звернення: 24.01.2024).

9. Кваша О. О. Політична воля – необхідна умова ефективної протидії корупції. *Правова держава*. 2020. Вип. 31. С. 359-365. URL:file:///C:/Users/Admin/Downloads/PrDe_2020_3_40.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

10.Писаренко В. П. Організація роботи із протидії корупції в Україні та

практика впровадження зарубіжного досвіду. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 77-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2020_3_17(дата звернення: 24.01.2024).

11. Кофанов А. В., Кулик М. Й., Терещенко Ю. В., Стрілець Г. О., Павловська Н. В., Корупція у сфері державного управління і економіки України: сучасний стан і трансформація. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 341-353. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_36 (дата звернення: 24.01.2024).

12. Паєнтко Т. В., Федосов В. М. Діджиталізація урядової бюрократії в європейських країнах: корупційні ризики та антикорупційні ефекти. *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 86-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2020_8_8file:///C:/Users/Admin/Downloads/Fu_2020_8_8.pdf(дата звернення: 24.01.2024).

13. Боженко В. В., Петренко К. Ю. Кращі практики використання цифрових технологій та штучного інтелекту для боротьби з корупцією. *Вісник Сумського державного університету*. 2022. № 2. С. 59-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2022_2_8(дата звернення: 24.01.2024).

14. Стародубцева К. С., Галушко В. Г., Котова Л. В. Діджиталізовані інструменти у процесі запобігання корупції у публічній владі України: вдосконалення законодавчих та практичних підходів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1. С. 140-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2022_1_16(дата звернення: 24.01.2024).

15. Матвійчук А. В. Особливості застосування інформаційних технологій для протидії корупційним правопорушенням в умовах сучасності: організаційно-правовий аспект. *Dictum factum*. 2023. № 1. С. 98-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2023_1_14(дата звернення: 24.01.2024).

16. Коваленко В. Віктимологічні заходи запобігання корупційним злочинам в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2020. Т. 7, № 2. С. 247-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_2_40 (дата звернення: 24.01.2024).

17. Головач Т. А. Поняття корупційних ризиків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 12. С. 16-19.

URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_12_5(дата звернення: 24.01.2024).

18.Головач Т. А. Про питання надання аудиторських послуг із зовнішньої оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємств і акціонерних товариств державної форми власності: підготовка та планування. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 6. С. 14-18. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_6_5(дата звернення: 24.01.2024).

19.Головач Т. А., Головач В.В. Роль аудиторів у протидії шахрайству й корупції. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 1. С. 18-24. URL: <http://efp.in.ua/en/journal-article/577> (дата звернення: 24.01.2024).

20.Проскура К. П. Відпрацювання корупційних ризиків в установах шляхом пошуку інформації про посадових осіб з використанням відкритих джерел інформації. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 837-845. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_82(дата звернення: 24.01.2024).

21.Колб О. Г. Депутатське "волонтерство" як корупційний чинник в органах місцевого самоврядування та одна із загроз національній безпеці України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 4. С. 22-33. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/bpau_2020_4_4(дата звернення: 24.01.2024).

22.Антонова Л. В., Абдуллаєв В. А. Корупція як чинник загрози національній безпеці . *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2021. № 12. С. 336-355. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/purr_2021_12_4(дата звернення: 24.01.2024).

23.Ортинський В. Роль громадянського суспільства та ЗМІ у боротьбі з корупцією. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2020. Т. 7. № 3. С. 1-6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_3_3

24.Ковальова О. В., Алексеєва К. А. Міжнародний досвід боротьби з корупцією та криміналізації корупційних порушень. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 1. С. 33-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_1_6(дата звернення: 24.01.2024).

25.Сенченко М. Видатні лідери Сходу, які перемогли бідність і корупцію. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 8. С. 3-4. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2021_8_3(дата звернення: 24.01.2024).

- 26.Макаренко В. С. Загальні засади протидії корупції в країнах Вишеградської четвірки: досвід Чехії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 311-322. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2022_4_29(дата звернення: 24.01.2024).
27. Oxford Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/corruption>(дата звернення: 24.01.2024).
28. Corruption. A glossary of international criminal standards. Organisation for economic co-operation and development.2007.URL: www.oecd.org/corruption/anti-bribery/39532693.pdf (дата звернення: 24.01.2024).
29. Transparency International. Corruption perceptions index
URL: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>
30. Corruption perceptions index/ Transparency International.
URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index>
31. The Government Defence Integrity Index (GDI). Transparency International.
URL: <https://ti-defence.org/gdi/> (дата звернення: 24.01.2024).
32. Global corruption barometer Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/gcb> (дата звернення: 24.01.2024).
- 33.Інструменти управління знаннями для вчених та професіоналів. Серія модулів УНП ООН із протидії корупції. URL:https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care_RU.pdf (дата звернення: 24.01.2024).
34. Про очищення влади: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 44. ст.2041. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text> (дата звернення: 24.01.2024).
35. Єгор Соболев. Україна – все ще політична колонія РФ. *Інтерв'ю.112. Україна*. 23.11.2016. URL: <http://112.ua/interview/ukraine-vse-eshhepoliticheskaya-koloniya-rf-354679.html>. (дата звернення: 24.01.2024).

References

1. Derzhavnyj informatsijnyj heolohichnyj fond Ukrainy (2021), “Mineral resources of Ukraine: shorthorn”, available at: <https://geoinf.kiev.ua/wp/wp->

content/uploads/2021/11/m_r_2021.pdf (Accessed 24 Jan 2024).

2. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 24 Jan 2024).

3.Reichl, C., Schatz, M. (2020), “World Mining Data Iron and Ferro-Alloy Metals.Non-Ferrous Metals.Precious Metals.Industrial Minerals.Mineral Fuels. Minerals Production”, *International Organizing Committee for the World Mining Congresses*, Vienna, available at: <https://www.world-mining-data.info/wmd/downloads/PDF/WMD2020.pdf>(Accessed 24 Jan 2024).

4.Yurchenko, Yu. Yu. (2022), “The paradox of prosperity” as a legacy of Ukraine’s resource power.”, *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol.2(52), pp. 40-46.

5.Pustovijt, R. (2015), “Institutional factors of kleptocratic economy”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 26–38.

6. Mandybura, V. O. (2021), “The minds and mechanisms of the criminal fight against corruption in Ukraine”, *Ekonomika Ukrainy*, vol.10, pp.67-91, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2021_10_7(Accessed 24 Jan 2024).

7.Ischuk, Ya. V. and Horna, M.O. (2020), “Statistical analysis of the influx of corruption on the inclusive development of the state”, *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 3, pp. 22-29, available at: (Accessed 24 Jan 2024).

8.Lahutin, V. and Petrenko, N. (2020), “Implementation of the government's anti-corruption policy”, *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, vol. 4, pp.5–22, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2020_4_39. (Accessed 24 Jan 2024).

9. Kvasha, O. O. (2020), “Political will is essential for an effective fight against corruption”, *Pravova derzhava*, vol. 31, pp. 359-365, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2020_3_40(Accessed 24 Jan 2024).

10.Pysarenko, V. P. (2020), “Organization of work against corruption in Ukraine and the practice of promoting foreign intelligence”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 77-80, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2020_3_17 (Accessed 24 Jan 2024).

11. Kofanov, A. V., Kulyk, M. J., Tereschenko, Yu. V., Strilets', H. O. and Pavlovs'ka, N. V. (2021), “Corruption in the sphere of government and the economy

of Ukraine: current situation and transformation”, *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vol. 66, pp. 341-353, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_36(Accessed 24 Jan 2024).

12. Paientko, T. V. and Fedosov, V. M. (2020), “Digitalization of ordinary bureaucracy in European countries: risks of corruption and anti-corruption effects”, *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 86-102, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2020_8_8file:///C:/Users/Admin/Downloads/Fu_2020_8_8.pdf

13. Bozhenko, V. V. and Petrenko, K. Yu. (2022), “The best practices of using digital technologies and artificial intelligence to fight corruption”, *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu.*, vol.2, pp.59-66, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2022_2_8(Accessed 24 Jan 2024).

14. Starodubtseva, K. S., Halushko V. H. and Kotova L. V. (2022), “Digitalized tools in the process of eliminating corruption in public authorities in Ukraine: an update of legislative and practical approaches”, *Aktual'ni problemy prava: teoriia i praktyka*, vol. 1, pp. 140-147, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2022_1_16 (Accessed 24 Jan 2024).

15. Matvijchuk, A. V. (2023), “Features of the use of information technologies to prevent corruption offenses in the public sphere: organizational and legal aspect”, *Dictum factum*, vol.1, pp.98-106, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2023_1_14 (Accessed 24 Jan 2024).

16. Kovalenko, V. (2020), “Victimological approaches to the corruption of evil spirits in Ukraine”, *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhniky"*, vol.2, pp. 247-252, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_2_40 (Accessed 24 Jan 2024).

17. Holovach, T. A. (2020), “Understanding the risks of corruption”, *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol.12, pp.16-19, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_12_5 (Accessed 24 Jan 2024).

18. Holovach, T. A. (2020), “About the supply of audit services from the current assessment of corruption risks in the activities of enterprises and joint stock companies of the state power: preparation and planning”, *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 6, pp. 14-18, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_6_5

(Accessed 24 Jan 2024).

19. Holovach, T. A. and Holovach, V.V. (2021), “The role of auditors in the fight against fraud and corruption”, *Ekonomika. Finansy. Pravo.*, Vol.1, pp.18-24, available at: <http://efp.in.ua/en/journal-article/577> (Accessed 24 Jan 2024).

20. Proskura, K. P. (2021), “Addressing corruption risks in settings by searching for information about town officials from various types of information sources”, *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, vol. 66, pp.837-845, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2021_66_82 (Accessed 24 Jan 2024).

21. Kolb, O. H. (2020), “Deputy "volunteering" as a corrupt official in the bodies of local self-government is one of the threats to the national security of Ukraine”, *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*, vol. 4, pp.22-33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bpau_2020_4_4 (Accessed 24 Jan 2024).

22. Antonova, L. V. and Abdullaiev V. A. (2021), “Corruption as a threat to national security”, *Publichne upravlinnia ta rehional'nyj rozvytok*, vol. 12, pp.336-355, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/purr_2021_12_4 (Accessed 24 Jan 2024).

23. Ortyns'kyj, V. (2020), “The role of the community and the community in the fight against corruption”, *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, vol.3, pp.1 - 6, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_3_3 (Accessed 24 Jan 2024).

24. Koval'ova, O. V. and Alekseieva K. A. (2021), “International evidence of the fight against corruption and the criminalization of corruption offenses”, *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 1, pp. 33-45, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2021_1_6 (Accessed 24 Jan 2024).

25. Senchenko, M. (2021), “Prominent leaders immediately who overcame poverty and corruption”, *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, Vol.8, pp.3-4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2021_8_3 (Accessed 24 Jan 2024).

26. Makarenko, V. S. (2022), “Hidden ambushes against corruption in the countries of the Visegrad Four: evidence from the Czech Republic”, *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav*, vol. 4, pp.311-322, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2022_4_29 (Accessed 24 Jan 2024).

27. Oxford Dictionaries (2024), available at: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/corruption> (Accessed 24 Jan 2024).

28. Organisation for economic co-operation and development (2007), “Corruption. A glossary of international criminal standards”, available at: www.oecd.org/corruption/anti-bribery/39532693.pdf (Accessed 24 Jan 2024).
29. Transparency International (2024), “Corruption perceptions index”, available at: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated> (Accessed 24 Jan 2024).
30. Transparency International (2024), “Corruption perceptions index”, available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index> (Accessed 24 Jan 2024).
31. Transparency International (2024), “The Government Defence Integrity Index (GDI)”, available at: <https://ti-defence.org/gdi/> (Accessed 24 Jan 2024).
32. Transparency International (2024), “Global corruption barometer”, available at: <https://www.transparency.org/en/gcb> (Accessed 24 Jan 2024).
33. UNODC (2024), “UNODC module series on anti-corruption. Knowledge management tools for professional professionals”, available at: https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/Anti-Corruption_Module_1_What_Is_Corruption_and_Why_Should_We_Care_RU.pdf (Accessed 24 Jan 2024).
34. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “About purification of power”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text> (Accessed 24 Jan 2024).
35. Soboliev, Ye. (2016), “Ukraine is still a political colony of the Russian Federation”, *Interv'iu.112. Ukraina*, available at: <http://112.ua/interview/ukraina-vse-eshhepoliticheskaya-koloniya-rf-354679.html>. (Accessed 24 Jan 2024).

Стаття надійшла до редакції 26.01.2024 р.